

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

илимий-методикалық журнал № 3/2

Нөкис - 2021

МАЗМУНЫ

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Усаров Ж.Э., Расулов А.Н. Иқтисодиёт билимини такомиллаштиришнинг назарий асослари	4
Усаров Ж.Э., Бобоходжаева Л. Аралаш таълим шаклини кластер ёндашувлар асосида такомиллаштиришнинг ўзига жиҳатлари	10
Тошов М.Ж. Умумтаълим мактабларида маънавий ва маърифий тарбия ишларини мониторинг қилишнинг ўзига хос хусусиятлари	13
Эшнаев Н.Ж. Суицид ва унинг ижтимоий-психологик омиллари	20
Абдалова С.Р. Таълим сифати: муаммолар, фикр ва мулоҳазалар, таклиф ва тавсиялар	24
Тўрақулов Б.Н., Бахтиёров Р.М. Мутахассисларни тайёрлашда касбий фаолиятнинг ўзига хос хусусиятлари	29
Рахманова М.Қ., Миржалилова Б. Б. Касб таълими талабаларининг педагогик интеграция асосида ижтимоий мослаштириш омиллари	33
Мусурманов Р. Мактаб ва ота-оналар ҳамкорлиги дарс интизомига нисбатан ўқувчиларнинг ижобий муносабатлари гаровидир	38
Мирзаева С.Р. Талаба валеологик онгининг психологик ҳимоя механизмлари билан детерминантлашуви	42
Мирзарахимова Г. Бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашда мустақил таълимнинг ўрни	47
Исламова М. Ш. Касбий дунёқарашни шакллантириш асослари	50
Жуманова Ф.У. Бўлажак ўқитувчи – бўлажак тарбиячи ҳамдир	54
Asadullaeva M. A. Inklyuziv ta'limda musiqa terapiya	57
Усаров Ж.Э., Абдусаматова Ш.С. Талабаларнинг ўзини ўзи ривожлантириш компетенцияларни шакллантириш	60
Abduxamidov S. M. San'at asarlari vositasida badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirishning art-terapiya usullari	64
Ernazarova G.O. Ta'lim muassasasining innovatsion faoliyatini joriy etish xususiyatlari	66
Элмурзаева Н.Х. Педагогические требования к организации образовательного процесса в специализированных государственных образовательных учреждениях	69
Тошов М.Дж. Развитие здоровьесберегающей компетенции специалистов профессионального образования	75
Элмурзаева Н.Х., Суяров А.М. Самообразование личности в процессе профессиональной подготовки студента	77

ТИЛ ҲАМ ӘДЕБИЯТ

Эгамбердиева Ф. Эссе жанридаги материалларда тил ва услуб масалалари	83
Egamberdiyeva F.O. Matn yaratish usullari	87
Бурханов А.А., Абдужалилова М.М. Лексические особенности просторечия русского языка	92

МУСИҚИЙ ТАЪЛИМ

Қаюмов Ж. С. Шашмақомга бахшида умр	96
Юнусов О. Ғ. Ўзбек ашулачилигига мос маҳаллий ва ижрочилик миллий услублар	99
Лутфуллаев А.Қ. Ёшлар тарбияси ва мусиқа санъати	103
Юнусов О.Ғ. Бўлажак мусиқа ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришда Вокал фанининг аҳамияти	106
Xalilova M. M., Isoqova G. A. Musiqa madaniyati darslarida musiqa savodi faoliyati	108

(товуш бошида) нафас ҳам, пайчалар торилиши ҳам амал қилади, уларнинг иши атака пайтида мушак назорати учун қулай. Ҳар бир таълим олган хонанда товушни кучли, енгил ёки нафас олиш билан атакалай олади, демак пайчаларнинг у ёки бу иш типини ярата олади. Атака яхшигина сезилади, у бевосита пайчалар тортилишига, бу билан эса нафас сарфига таъсир қилади. Айнан шунинг учун ҳам хонанда унга алоҳида эътибор бериши зарур.

Адабиётлар:

- 1.Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики 377бет. Ўша жойда. 388 бет.
- 2.Гарсия. Шк. пения. М.1967. 44б.
3. В.Сухомлинский “Тарбия ҳақида” Т: Ёш гвардия, 1977 -115-117 бетлар.
- 4.Одил Юнусов Science and Education 2020Ўзбек миллий санъатини ўқувчи-ёшларнинг онгига сингдириш йўллари. 304-306 бетлар.
5. Қаххоров Н.Б. «Вокал ижрочилиги» ўқув қўлланма. Тошкент «Иқтисодиёт – молия» 2008 йил 28-36 бетлар.
- 6.Одил Юнусов Гармонично развитое поколение-условие стабильного развития республики узбекистан Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни.
- 7.О .Yunusov, Z. JondorovaAcademic research in educational sciences 2 (1) ўзбек мусика фольклорининг ўзига хос хусусиятлари.

РЕЗЮМЕ

Хонандалик товуш ҳосил қилиш юллари, овозни қуйиш устида ишлаётган хонандаларга керакли маслаҳатлар ва хонандалик овози ҳосил бўлишида катнашадиган мускулатуранинг вазифасига қўра шартли равишда турларга бўлиб ўрганилиши. Касбий мусика ҳақида, касбий мусиканинг қуйлаш услубларининг ҳар икки жиҳатларини эгаллаган ҳофиз ва ҳофизалар ҳақида.Касбий қуйлаш услубини эгаллаган мутахассисларнинг асосий хусусиятлари ҳақида маълумотларга эга бўладилар.

РЕЗЮМЕ

Способы создания певческий голос, необходимые советы для певцов, работающих на кастинге голоса, и исследование опорно-двигательного аппарата, участвующего в формировании певческого голоса, условно делятся на виды. О профессиональной музыке, о хафизах и хафизах, которые занимают оба аспекта певческих стилей профессиональной музыки. Они будут иметь информацию об основных качествах профессионалов, овладевших стилем профессионального пения.

SUMMARY

Methods for creating a singing voice, the necessary advice for singers working in voice casting, and the study of the musculoskeletal system involved in the formation of a singing voice are conventionally divided into types. About professional music, about hafiz and hafiz, who occupy both aspects of the singing styles of professional music. They will have information on the basic qualities of professionals who have mastered the style of professional singing.

MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA MUSIQA SAVODI FAOLIYATI

Xalilova M. M.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti musiqa ta'limi va defektologiya kafedrasi o'qituvchisi

Isoqova G. A.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti musiqa ta'limi 2-bosqich talabasi

Tayanch soʻzlar: garmonik, lad, major, minor, musiqiy, nazariy, tovush, temp, interval, alteratsiya, janr, sol kaliti, nota, savod.

Ключевые слова: гармоника, лад, мажор, минор, музыкальный, теоретический, звук, темп, интервал, чередование, жанр, сольная тональность, нота, грамота.

Key words: harmonic, lad, major, minor, musical, theoretical, sound, temp, interval, variation, genre, sol key, note, literacy.

Xalqimiz kelajagi mustaqil O'zbekistonning istiqboli ko'p jihatdan o'qituvchiga, uning dunyoqarashiga, o'z kasbini mukammal egallaganligiga, fidoyiligiga, zamon bilan hamnafasligiyu yosh avlodni sevishi, o'qitishi va tarbiyalash ishiga bo'lgan munosabatiga bog'liq. Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, ixtisoslariga doir fanlarni o'qitish va pedagogik mahoratni egallash, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga o'rgatish bugungi kun talabidir. Hozirgi musiqa o'qituvchisi ilmiy tafakkur egasi, ilg'or tajribalar shaydosi va izlanuvchan, ijodkor bo'lib musiqa o'qitishning yangi shakl va usullarini kashf etishga intilmog'i lozim. Hozirda O'zbekistonning chekka qishloqlarida musiqa o'qituvchilari yetarlimi? Shunday bir markaz joylarda ham boshlang'ich musiqa darslari sinf rahbarlari tomonidan o'tilishi kuzatib kelinmoqda. Bunday hollarni bartaraf etish lozim. O'quvchilar musiqa darsini intiqlik bilan kutishadi va darsning musiqa savodi qismini ham o'qituvchi mahorat bilan o'tishi kerak. Lekin ko'p joylarda bunga ahamiyat berilmaydi yoki bunga o'qituvchining bilimi yetishmasligi sabab bo'ladi.

Musiqa savodi faoliyati maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshlanib maktabda chuqurlashtirib o'rgatiladi. Musiqa savodi musiqa ta'limi tizimidagi muhim jarayon hisoblanib, o'qituvchi bolalarga zarur musiqiy-nazariy bilimlarni, ma'lumotlarni berishi kerak. Musiqa savodiga doir olib boriladigan ish asosan bolalarning musiqiy o'quvini o'stirish va nota yozuvlarini o'rganishdan iborat bo'libgina qolmay, balki o'quvchilarning umumiy musiqiy bilim saviyasini tarkib toptiruvchi umumiy bilim, tushunchalar majmuasini (ijrochiligi, xalq va bastakorlik musiqasi, ularning farqlari, milliy musiqaning mahalliy uslublari, mumtoz musiqa) tashkil etadi.

Musiqa savodi o'quvchilarda musiqaga, uning ifoda vositalariga ongli munosabatni tarbiyalaydi, musiqaning asl mazmunini tushunib olishga yordam beradi, notaga qarab kuylash va ashula aytish malakalarini hosil qilish hamda garmonik qobiliyatni o'sishiga zamin yaratadi. Shu bilan birga ovozlarni aniq talaffuz qilishga va jamoa bo'lib qo'shiq aytish sifatini, samaradorligini oshirishga qulaylik tug'diradi. Maktabda musiqa savodini o'rganishda qo'yiladigan asosiy metodik talab – dars jarayonida olingan musiqiy-nazariy bilimlarni boshqa faoliyatlarda - qo'shiq aytish, musiqa tinglash va musiqaga ritmik jo'r bo'lishda qo'llay olishdan iborat. Har bir faoliyat bilan shug'ullanganda o'quvchilar kuylayotgan, jo'r bo'layotgan yoki tinglayotgan asarlarining kim tomondan yaratilganligi, qaysi ladda yozilganligi, asarning tempi, o'lchovi, ritmi, shakli, dinamik belgilari, tonligi va hokazolarni qisman bo'lsa ham aniqlashlari darkor.

Mana shu jarayonda musiqa savodi benazir ko'makchidir. Musiqiy-nazariy bilimlar ancha sayoz va bir tizimga solinmagan bo'lsa ham, o'qituvchi imkoni boricha darslarni ko'rgazmali qurollardan, o'qitishning zamonaviy texnik vositalardan foydalangan holda dars o'tishi maqsadga muvofiqdir. Musiqa savodida musiqiy atamalar, an'analar, templar (sur'at), intervallar, alteratsiya belgilari, dinamik belgilar, musiqaning ifodalovchi vositalari, oddiy musiqa shakllari va janrlari, major va minor ladi haqida tushuncha beriladi. Lekin bu tushunchalar oddiydan murakkabga qarab, iloji boricha tizimiylikka rioya qilib o'rgatilsa ko'zlangan maqsadga erishiladi.

1-sinfda musiqa savodining boshlang'ich bilimlarni beradi. Bolalarning maktabga endigina kelganliklariga qaramay ular bog'chada ko'pgina ashulalar aytib, raqsga tushgan bo'ladilar. Musiqa savodiga kirishdan avval bolalarning oldingi bilimlariga tayanishimiz

kerak. Tabiiyki maktabgacha ta'lim tashkilotida musiqa savodi faoliyati alohida o'rganilmaydi balki barcha faoliyatlarda umumlashgan xolda olib boriladi. Shuning uchun o'qituvchi nihoyatda extiyotkorlik bilan bolalarga musiqa haqida tushuncha beradi. «Siz qanday qo'shiqlarni bilasiz? Raqsga tushishni bilasizmi? Musiqani yaxshi ko'rasizmi?» va shu kabi savollar orqali bolalar bilan muloqotga kirishadi.

«Endi men sizlarga musiqa aslida nima ekanligi va qanday paydo bo'lganligi haqida gapirib beraman...» - deb bolalarni o'zaro suhbatga tortadi va musiqiy savod berishni boshlaydi. O'quvchilar musiqa haqida tushunchaga ega bo'lganlaridan keyingina, ularning musiqaning ifodalovchi vositalari bilan tanishtirish mumkin. 1-sinfda o'quvchilar nota yozuvi, notalarning joylashuvi, notalar nomi, uzunligi bilan qisman tanishib boradilar. Musiqa boshqa san'at turlari kabi insonlarning o'zaro muloqat qilishga yordam beruvchi vositadir. Shuning uchun musiqa tilini yaxshiroq tushunish uchun, musiqaning muhim ifodalovchi vositalarini bilish ahamiyatlidir. Eng muhim bo'lgan vositalardan ladlar - major va minor lادلari haqida o'quvchilarga tushuncha berish maqsadga muvofiqdir. 1-sinfning 2-yarmida bevosita nota yozuviga kirishish mumkin. Avvalom bor o'quvchilarga notalar yoziladigan chiziqning nega beshtaligi, nota yo'lining ahamiyati va ularda notalar qanday joylashishi haqida boshlang'ich tushunchalar berilgan bo'lmog'i lozim.

Nota yozadigan chiziq pastdan yuqoriga qarab sanalishini o'qituvchi doskaga yozib ko'rsatib berishi lozim. Skripka kaliti yoki sol kaliti haqida tushuncha berish kerak. Notalar yozilishidan oldin kalit belgisi qo'yilishi kerakligi, kalitsiz nota yozish mumkin emasligini o'quvchilarga misollar bilan tushuntiriladi.

Shu tarzda nota yozuvi o'rgatiladi. Yozishdan avval o'quvchilar notalar joylashuvini yodlagan bo'lishlari kerak.

Ana shundan keyin o'quvchilar beshta chiziqlarni qaysi birida qanday nota joylashganini o'zlari topa boshlaydilar.

Ayrim hollarda o'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarga tushunarliroq va qiziqarliroq bo'lishi uchun nota chiziqlari yordamisiz ham qo'l yordamida notalar joylashuvini topish va ko'rsatishlari mumkin.

Buning uchun o'qituvchi qo'lini kundalang holda tutib, har bir barmog'ini nota chizig'i deb faraz qiladi. O'quvchilarga ham o'ng qo'llarini xuddi shunday tutib o'qituvchi bilan birgalikda chap qo'l ko'rsatkich barmog'ida notalarni ko'rsatadilar va o'qituvchi aytgan notalarni o'zlari topib ko'rsatadilar.

Demak, musiqa savodi faoliyati maktablardagi eng muhim va etakchi faoliyatlardan biri bo'lib, u o'quvchilarni o'rganiladigan asarlarni savodli holda o'zlashtirishlariga imkon beradi va bolalarni xar tamonlama rivojlantirishga yordam beradi.

– „Har kimki hikmat o'rganaman desa, yoshlikdan boshlasin, ilmli va dono kishilardan saboq olsin, shundagina u komillik darajasiga yetadi “- deydi taniqli mutafakkir. Ibn Sino esa: „Musiqa inson ruhini yo'ldoshidir“, deydi. Shunday ekan, hozirgi davrda musiqa o'qituvchidan mas'uliyatni, fanga yangicha yondashuvni, uning metodologiyasini chuqur o'rganishni taqozo etadi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida esa musiqa madaniyati darslarining asosiy maqsadi o'quvchilarda musiqaga qiziqish uyg'otish orqali, kuylash, musiqa tinglash, musiqa savodi vositasida musiqiy madaniyatni tarkib toptirish. Musiqani san'at sifatida ongli idrok etish, undan ma'naviy ozuqa olishdan iborat bo'lib, o'quvchilarni Vatanparvarlik ruhida komil inson qilib tarbiyalab voyaga yetkazishdan iborat.

Adabiyotlar:

1. G.Sharipova.G`.Najmekdinov Musiqa o`qitish metodikasi praktikumi
2. Apraksina.O.A.Maktablarda musiqiy tarbiya metodikasi
3. D.Soipova Musiqadan o`qitish nazariyasi va metodikasi
4. O`zbekiston Respublikasi Xalq ta`limi vazirligi:www.uzedu.uz
5. G.M.Sharipova Musiqa o`qitish metodikasi
6. Ijtimoiy axborot ta`lim portali:www.ZiyoNET.uz
7. M.S. Muxiddinova “Мақтабгача таълим ташкилотларида ахборот-компьютер технологияларини мусиқа тарбияси воситаси сифатида қўллашнинг хусусиятлари” 2020 yil
8. Sh.R.Mahkamova “Имконияти чекланган болалар ва ҳар томонлама етук авлодни тарбиялашда мусиканинг ўрни” 2020
9. M.A.Asadullaeva “Ёшларни маънавий тарбиялашда қўшиқчилик санъатининг тутган ўрни” Т.,2020 yil.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqola musiqa san`ati haqida bo`lib, o`rta ta`lim sohasida musiqa darslarida tashkil etiladigan musiqa savodi faoliyati haqida so`z yuritiladi. O`zbekistonda barcha sohalar qatori musiqa ta`lim tizimida ham keng qamroli yangilanishlar va ijobiy o`zgarishlar amalga oshirilmoqda.Musiqa darslarida musiqa savodini yanada kuchaytirish va o`quvchilarga bilimni yetkazib bera olish uslublari haqida ma`lumot beriladi.

РЕЗЮМЕ

Эта статья посвящена музыкальному искусству и деятельности по музыкальной грамотности в музыкальном образовании в средней школе. В Узбекистане, как и во всех сферах, широко распространено музыкальное образование. Происходят всесторонние обновления и позитивные изменения. Уроки музыки дают информацию о способах дальнейшего повышения музыкальной грамотности и дают знания учащимся.

SUMMARY

This article is about the art of music and the activities of music literacy in music education in secondary education. In Uzbekistan, as in all areas, music education is widespread. Comprehensive updates and positive changes are taking place. Music lessons provide information on ways to further strengthen music literacy and provide knowledge to students.